

UZAKTAN EĞİTİM TEKNOLOJİSİNİN EĞİTİMDE KULLANILMASI(**)

Prof. Dr. Yahya ÖZSOY(*)

Giriş

Bu bildiri uzaktan eğitimde kullanılan teknolojinin genel eğitime katkısındaki gizil gücü irdelemek amacıyla hazırlanmıştır. Uzaktan eğitim «geleneksel öğretme-öğrenme yöntemleri dışında, eğitim etkinliklerini planlayanlar ve uygulayıcılar ile öğrenciler arası iletişim ve etkileşimin özel olarak hazırlanmış öğretim üniteleri ve çeşitli ortamlar yoluyla belirli bir merkezden sağlandığı bir öğretim yöntemi.. «bütünlüğü olarak kabul edilebilir (Alkan, 1981). Uzaktan eğitim, bugün mektupla öğretim, açıköğretim, açık üniversite, herkesin üniversitesi gibi değişik adlarla yapılan eğitimin ortaklaşa kullandığı bir terim haline gelmiştir. Bu amaçla Uluslararası nitelikli bir örgütlenmeye gidilmiştir. (International Counsel for Distance Education-ISDE)

Adı geçen konseyin, Avrupa Mektuplu Öğretim Okulları Birliği (AECD) gibi kuruluşların dizenlediği konferans ve kongrelerde uzaktan eğitimin geliştirilmesi konuları üzerinde durulduğu gibi

(*) Eğitim Fakültesi

(**) 15-17 Mayıs 1989, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

uzaktan eğitimin genel eğitime katkısı konuları üzerinde de durulmaktadır. ICDE'nin 14. Dünya Konferansında bu etkinin tartışılması daha belirgin olarak görülmektedir. Guri (1988) Uzaktan eğitimin geleneksel üniversitelerdeki öğretimin gelişmesine katkıda bulunabileceği alanları şöyle belirtmektedir. Üniversite düzeyi ders kitapları, bağımsız çalışma, üniversite öğretiminde eğitsel boyut, derslerarası bağlantı, üniversiteler arası yardımlaşma, öğrenme ve öğretmede değişik ortamların kaynaştırılması, yetişkinlerde öğrenme konusunda araştırma.

Türkiye'de de 1982 yılından bu yana uzaktan eğitim üniversite düzeyinde uygulanmaktadır. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi örneği. Bu uygulama artık uluslararası toplantılarda bildiri konusu olmaktadır. (Barkan 1988, Melsaac 1988).

Türkiye'de Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi tarafından uygulanmakta olan uzaktan eğitim teknolojisinin genelde eğitimimize ne gibi etkileri olmaktadır ya da olabilir sorusu akla gelmektedir.

Bu soruların yanıtları belli bazı başlıklar altında aranabilir.

Açıköğretim Fakültesi Ders Kitaplarının Durumu

Uzaktan eğitim yapan diğer üniversiteler gibi, Açıköğretim Fakültesi de basılı materyalleri temel eğitim aracı olarak kullanmaktadır. Basılı materyaller-ders kitapları öğrencilerin kendi kendilerine çalışmak zorunda oldukları dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Bu bakımdan kitaplar ünite düzeninde hazırlanmaktadır. Her ünitenin baş tarafında, amaç, konular, ünitenin kavranılması koşulları ve çalışmaya ilişkin özel uyarılar yer almaktadır. Bakınız Ek: 1a, 1b. Ünitelerin iç kısmında genel ve alt başlıklar dışında soru başlıkları renkli çerçeve içine alınmış özel dikkat çekici tümceler de bulunmaktadır. Ayrıca ünite metinleri ile gerekli resim, şema, grafik ve tablolarla bağlantılar kurulmaktadır. Bakınız Ek: 2a, 2b. Ünitelerin sonunda bir özet verilmekte ve üniteye ilişkin sorular yer almaktadır. Bakınız Ek: 3a, 3b. Ünitelerin sonundaki soruların cevap anahtarları kitabın son sayfasında verilmektedir. Ayrıca her ünitenin sonunda ünite ile ilgili kaynaklar verilmektedir. Bundan başka, Eğitim Önlisans Programı kitaplarında öğrencilerin çalışmasına ve anlamasına kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle özel uyarı işaretleri kullanılmıştır. Bakınız Ek: 4.

Kitapların basımında okuma kolaylığı sağlayan düz çubuk harf kullanılmakta ve basımına özen gösterilmektedir. 1988-1989 ders yılı kitapları SEKA grevi nedeniyle ortaya çıkan kağıt darlığından ötürü bulunabilen kağıtlara basılma zorunluğu doğmuştur. Oysa daha önceki yılların kitapları birinci hamur kağıda basılmıştır.

Yukarıda belirtilen biçim, içerik düzeni ve fiziksel özelliklere sahi polan kitaplardan önlisans için 7495 sayfaya ulaşan 34; lisans için 14 324 sayfa tutan 67 kitap basılmıştır. Sadece ders kitabı olarak Fakültenin uzaktan öğretim yayını 22 324 sayfayı bulan 101 kitabı bulmuştur.

Ders kitaplarının biçim, içerik düzeni, fiziksel özellikleri bakımından benzer öğretileren Türk yükseköğretim kurumlarındaki en nitelikli kitaplar okuduğunu gösteren araştırmalar vardır. (Gökdağ 1986). Nitekim Fakültenin ders kitapları son yıllarda açıköğretim öğrencileri dışındaki kişiler ve kurumlardan istenmeye başlanmıştır. Başta İngilizce olmak üzere, İnkılap Tarihi, Genel Müsebe, Muhasebe Uygulamaları, Bilgisayar kitapları en çok satan ve aranan kitaplar olmaktadır.

Bağımsız Çalışma Durumu

Uzaktan öğretim öğrencileri Türkiye'nin her köşesine dağılmış durumdadır. Büyük kent, kasaba, köy gibi yerleşim birimlerinin hepsinde öğrenci bulunmaktadır. Her ne kadar 23 ayrı merkezde öğrencilere «Akademik Danışmanlık Hizmeti» verilmekteyse de öğrencilerin tümü bu hizmetten yararlanmak için merkezlere gelememektedir. Bu bakımdan öğrenciler basılı materyal ve televizyon derslerini kendi başlarına izleyip çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu da onların bağımsız çalışma alışkanlığı kazanmalarını gerektirmektedir. Basılı materyaller bunu dikkate alarak hazırlanacağı için, kitaplardaki öneri ve uyarıları dikkate alan öğrenciler bağımsız çalışma alışkanlığı kazanabilmektedir. İlk mezunlardan dereceye giren bir öğrenci, sadece kitaplardan çalışarak bu başarıyı sağlamıştır.

Üniversitelerarası İşbirliği, Yardımlaşma Durumu

Açıköğretim Fakültesi'nin uzaktan öğretimi üç ana temele dayalı olarak sürdürülmektedir: Basılı materyal, yayın (TV, Radyo), yüzyüze eğitim (Akademik Danışmanlık). Bu üç temel etkinliğinin

her birinde Fakülte, önce Anadolu Üniversitesi içinde, sonra diğer üniversitelerin yardım ve işbirliğini sağlamaya çalışmaktadır.

Basılı Materyal : Kitapların hazırlanması ve yazımı Anadolu Üniversitesi'nin ilgili bilim dallarında çalışan öğretim üye ya da üyelerinin sorumluluğunda gerçekleştirilmektedir. Öğretim üyeleri birlikte çalıştıkları bölüm arkadaşlarıyla ya da öteki üniversitelerin aynı bilim dalındaki öğretim üyelerinden destek alarak dersleri yazmaktadır. Her dersin yazımında Üniversite'den bir editör görevli olmaktadır. (Güçhan, 1987).

Diğer üniversitelerden kitap yazımında ne denli destek alındığını göstermek için Eğitim Önlisans Programı kitaplarının yazım durumuna bakmak yeterli olabilir. Yukarıda sözü edilen 34 önlisans kitabının yazımında yazar ve editör olarak 106 eleman görev almıştır. Bunlardan 46'sı Anadolu Üniversitesi'nden, 60'ı diğer üniversitelerdendir. Lisans kitaplarında da yaklaşık aynı oran görülmektedir.

Yayın: Basılı materyali desteklemek için televizyon ve radyolardan yayın yapılmaktadır. Radyo ve televizyon dersleri için de diğer üniversite ve kurumlardan yardım alınma ve işbirliğine gidilmektedir. Bunun için de EÖP örnek verilebilir. 80 TV programından 28'i Anadolu Üniversitesi elemanlarınca, 52'si diğer üniversitelerin öğretim elemanlarınca hazırlanmıştır. Aynı şekilde 41 radyo programının 8'i Anadolu Üniversitesi, 33'ü diğer üniversite öğretim elemanları tarafından hazırlanmıştır.

Akademik Danışmanlık : Ders yılı içinde 23 merkezde belli bazı dersler için bir tür yüz yüze eğitim hizmeti sayılabilecek «Akademik Danışmanlık» yapılmaktadır. Bu merkezlerden 3'ü üniversitenin değişik kampüslerinde olup 20'si diğer üniversite kampüs ve tesislerinde bulunmaktadır. Akademik danışmanlık hizmetinde 1988-1989 ders yılında 430 eleman görev almış bulunmaktadır. Bunlardan 44'ü üniversitenin kendi elemanları, 386'sı diğer üniversite elemanlarından oluşmaktadır.

Sınavlar : Uzaktan eğitimin sınavları tek elden, topluca, objektif tip, çoktan seçmeli sorulardan oluşan testlerle yapılmaktadır. Lisans programının sınavları ÖSYM tarafından üniversitelerde ve üniversitelerin öğretim elemanları yardımıyla yapılmaktadır.

EÖP sınavlarında lisans sınavı sorularına benzer nitelikli testlerle yapılmaktadır. Bu sınavlar ilk yıl M.E.B. elemanlarının işbir-

liğiyle yapılmışsa da sonradan üniversitelerin işbirliğiyle yapıma yoluna gidilmiştir.

Değişik Teknolojilerin Kaynaştırılması Durumu : Uzaktan öğretim başlangıcında, yukarda sözü edilen basılı materyal, yayın (TV, Radyo) akademik danışmanlık olarak başlamış ise de yeni teknolojilerin uyarlanması için çalışılmaktadır. Video Eğitim Merkezleri (Barkan 1988), telekonferans sistemi, bilgisayar destekli eğitim çalışmaları devam etmektedir.

Yeni Araştırmalar, Yeni Arayışların Durumu : Açıköğretim Fakültesi'nin uzaktan eğitim çalışmaları önce kurumun kendi içinde, giderek kurum dışı kaynaklarca inceleme ve araştırma konusu olmaktadır. Kurumun kendi içinde ve doğrudan uygulanmakta olan sisteme yönelik araştırmalardan birkaç örnek vermek gerekirse şunlar gösterilebilir: Genel durum (Melsaac ve diğerleri, 1988; öğrenci yapısı ve mezunlar (Demiray, 1987, 1988), Basılı materyal (Gökdağ, 1986), Sistem yaklaşımı ve TV programları (Güçhan, 1988), akademik danışmanlık (Lewis, 1985; Serter, 1987)

Uzaktan öğretim diğer alanlarda kullanılma durumunu araştıran çalışmalar da var. Edebiyat öğretimine uygulanması (Baraz 1985), okul öncesi öğretmen yetiştirmeye uygulanması (Üstünoğlu, 1987), Engelli çocukların ana babalarına aile eğitimi (Ünlü, 1987).

Diğer ülkelerde bu konuda daha ayrıntılı çalışmalar yapılmaktadır. (Halperin, 1984; Jevans, 1984; Kaye, 1988; Lampikoski, 1988; McMillan, 1987).

Uzaktan öğretim radyo ve televizyonda değişik tip öğretmenlik gerektirmektedir. Geleneksel öğretimde sınıfta çok başarılı olan öğretmen radyo ve televizyon öğretmenliğinde aynı derecede başarılı olamamaktadır. (Beaudin, 1987; Özsoy, Gökdağ, 1987).

Uzaktan öğretim hedef kitlesi pek çok önemli araştırma konusu olabilir. Örneğin yetişkinlerde öğrenme konusunda araştırma yapacaklar için hazır bir grup vardır. Açıköğretim öğrencilerinin %30'u 24 yaşından yukarı, yine öğrencilerin %61'i çalışan gruptan oluşmaktadır.

Diğer Durumlar :

Uzaktan öğretim üniversite ve öğretim elemanı dışında diğer kurumlarla ev elemanlarla yardımlaşmayı, işbirliği yapmayı zorunlu kılmaktadır. Örneğin basılı materyalin öğrenciye ulaştırılması, diğer haberleşme işlemleri P.T.T. kanalıyla yerine getirilmektedir.

Radyo ve televizyon derslerinin yayını T.R.T. kanalıyla yapılabilir. Ayrıca kayıt, sınav tarihi vb. duyurular tüm kitle iletişim araçlarından yararlanmayı zorunlu kılmaktadır. Bütün bu kurum ve kişilerle anlayışlı ilişki, problemsiz iletişim sağlanması çok önemlidir. Bütün bu yardımlaşma, işbirliği, etkileşim aynı zamanda bir tür eğitsel sonuca ulaşmaktadır.

Yükseköğretim düzeyinde kazanılan uzaktan öğretim deneyimi lise ve dengi okullardan aşağıya doğru, sertifikaya dayalı halk ya da yetişkinler eğitimi için kullanılabilir. Nitekim lise düzeyi için «Yaz Okulu», «Televizyon Okulu» programları bunun örnekleridir.

Özetle, Türkiye'de uygulanmakta olan uzaktan öğretim başta yükseköğretimimiz olmak üzere her düzeydeki eğitimimize katkıda bulunacak gizilgüce sahiptir denebilir.

KAYNAKÇA

- Alkan, C. **Açık Üniversite**. Ankara: 1981.
- Bacsich, P. «A Distance Education Publishing Strategy for the 1990's. **International Counsel For Distance Education. 14. World Conference, 9-11 August 1988, Oslo.**
- Baraz, T. **Uzaktan Öğretim İlkelerinin Edebiyat Öğretimine Uygulanması**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1985.
- Barkan, M. «1/2 Inch Home-Video in the Use of Anadolu University Open Education Faculty Students in Turkey» **Eğitimde Teknoloji Kullanımı ve Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi Semineri. 2-8 Ekim 1988, Adana.**
- Beaudin, M. **The Distance Educator**. 1987.
- Demiray, U. **Açıköğretim Fakültesi Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1987.
- Açıköğretim Fakültesi İlk Mezunları**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1988.
- Gökdağ, D. **Uzaktan Öğretimde Basılı Materyaller**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1986.
- Guri, G-R. «The Potential Contribution of Distance Education for Improving in Conventional Universities» **International Counsel for Distance Education. 14. World Conference, 9-16 August 1988, Oslo.**

- Güçhan, N. **Sistem Yaklaşımı ile Televizyon Program Yapımı: Açıköğretim Fakültesi Örneği**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1988.
- Halperin, A. «Any Home A Compus. Everyman's University of Is-rail» Washington The Institute for Education Leadership, 1984.
- Jevans, F. «Distance Education in Mixed Institutions: Working Towards Parity». **Distance Education**. 1984, 5, 1, 24-37.
- Kaye, T. «Introducing Computer-Mediated Communication into A Distance Education System.» **Association of European Correspondence Schools (AECS)**. IV. Conference, 11-15 April 1988, İstanbul.
- Lampikoski, K. «Promoting the Creativity of Personnel in Correspondence Schools and other Distance Learning Systems.» **Association of European Correspondence Schools (AECS)**. IV. Conference, 11-15 April 1988, İstanbul.
- Lewis, R. **Açıköğretimde Danışmanlık**. (Çeviren: Seçil Büker) Eski-hir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1985.
- McMillan, J.H. «Enhancing College Students' Critical Thinking: A Review of Studies.» **Research in Higher Education**. 1987, 26, 1, 3-29.
- Melsaac ve diğerleri «Examning Distance Education in Turkey «Eğitimde Teknoloji Kullanımı ve Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi Semineri 2-8 Ekim 1988, Adana.
- Özsoy, Y. Gökdağ D. «Televizyon Öğretmenliği» Eskişehir Anadolu Üniversitesi **Eğitim Fakültesi Dergisi** 1987, 2, 1, 123-139.
- Serter, N. **Açıköğretim Fakültesi Akademik Danışmanlık ve Uygulama Hizmetlerinin Değerlendirilmesi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1987.
- Ünlü, S. **İşitme Engelli Çocukları Olan Ailelerin Uzaktan Öğretim ile Eğitilmesi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1987.
- Üstünoğlu, Ü. **Okulöncesi Öğretmenlerinin Uzaktan Öğretim Yöntemi ile Yetiştirilmesine Yönelik Program Modeli**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1987.